

من + من = ما

مسئولیت اجتماعی ما نسبت به جامعه

انسان موجودی است اجتماعی. او به تنهایی توانایی برطرف کردن نیازهای خود را ندارد. هم در نیازهای مادی چون خوراک و پوشاک نیازمند دیگران است و هم در نیازهای معنوی چون دوستی و مهرورزی. او به افرادی نیاز دارد که دوستش داشته باشند و او نیز آن‌ها را دوست داشته باشد. آری همه نیازهای مادی و عاطفی انسان تقریباً از طریق کنش متقابل با دیگران است که برآورده می‌شوند. بنابراین انسان ناگزیر از حیات اجتماعی است. البته آثار سودمندی که از ارتباط با جامعه و مردم نصیب انسان می‌شود، محدود به این‌ها نیست. اما درک همین مقدار نیز بی‌شک سبب ایجاد حس مسئولیت در برابر جامعه خواهد شد. بله، هر یک از ما نسبت به جامعه وام‌دار هستیم و در برابر دیگران مسئولیت داریم.

بینش انسان‌شناسانه خاص است. همه ما انسانیم و از یک پدر و مادر _ آدم و حوا _ زاده شده‌ایم. همه از فطرت و سرشت واحدی برخورداریم. همه در انسانیت و کرامت انسانی مشترکیم. پس همه دارای توقعات متقابل انسانی از یکدیگریم. همان‌گونه که از دیگران انتظار داریم که با ما انسانی برخورد کنند، باید خود را ملزم به این رفتار بدانیم. پس وقتی اهانت و بی‌حرمتی به خود را نمی‌پسندیم، یا هنگامی که تحمل نمی‌کنیم که دیگران به ما تهمت ناروا بزنند، یا نمی‌پسندیم که از معایب ما پیش دیگران سخن بگویند و ... خود نیز به دیگران احترام بگذاریم، پشت سر کسی غیبت نکنیم و ... این همان روشی است که باید براساس آن با دیگران رفتار کنیم. برای دیگران چه کوچک و چه بزرگ اهمیت و احترام قائل باشیم و دوستشان بداریم.

(علیه‌السلام) می‌فرماید: «ای پسر! در برخورد با دیگران خود را میزان قرار ده. پس آنچه را که برای خود دوست داری، برای دیگران نیز دوست بدار و آنچه را که برای خود نمی‌پسندی، برای دیگران مپسند. ستم روا مدار آن‌گونه که دوست نداری بر تو ستم شود. نیکوکار باش همان‌گونه که دوست داری به تو نیکی کنند و آنچه را برای دیگران زشت می‌شماری، برای خود نیز زشت بشمار.» این یکی از بهترین معیارها در روابط اجتماعی است. به راستی اگر همه این‌گونه بیندیشند، جز این است که با اطرافیانشان تنها با انصاف، وفاداری، صداقت، مهربانی، دلسوزی، شکیبایی، خیرخواهی، اعتماد و ادب برخورد می‌کنند؟

همه ما انسانیم

البته این دستورالعمل مبتنی بر یک

مسئولیت‌ها و وظایف ما نسبت به جامعه

● رعایت اخلاق اسلامی در تعاملات اجتماعی

داشتن اخلاق نیک، رفتار پسندیده و برخورد صحیح و انسانی با دیگران وظیفه نخست همه ماست. رعایت این نکته جدا از اینکه سبب تقویت روابط و مناسبات اجتماعی می‌شود، زمینه پیشگیری و حل بسیاری از مشکلات و معضلات اجتماعی را نیز فراهم می‌آورد.

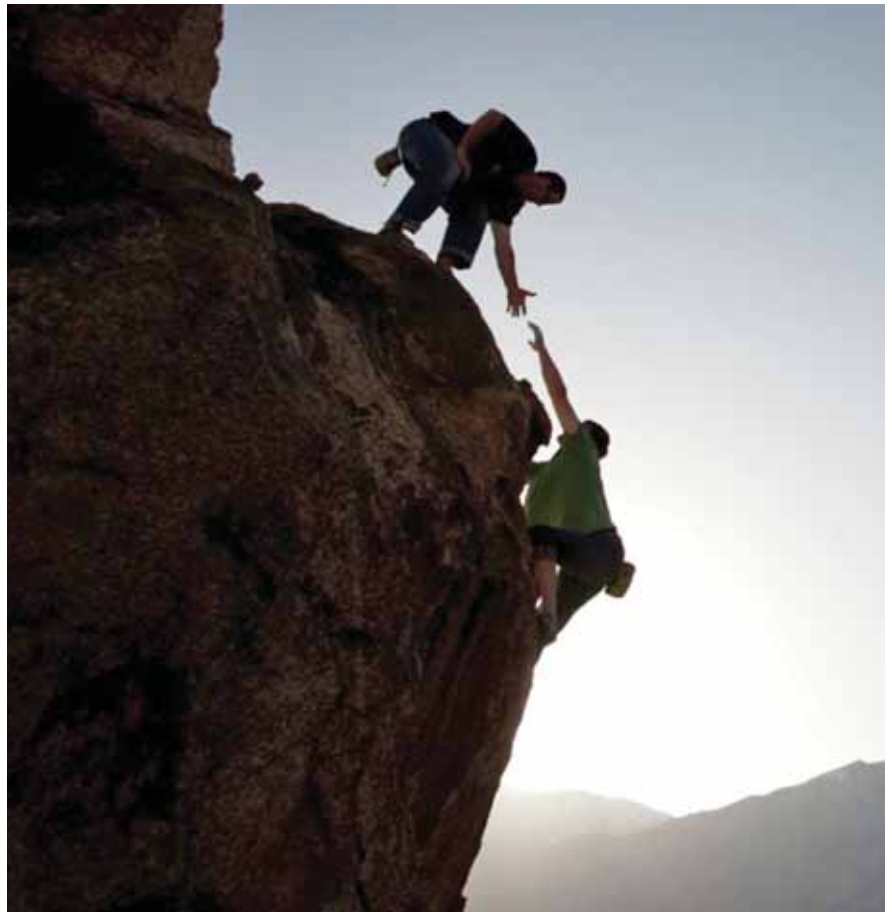
یکی از مهم‌ترین معیارها در این مورد آن است که آنچه را برای خود می‌پسندیم، برای دیگران نیز بپسندیم و برعکس. این معیار و ملاکی کلی برای روابط اجتماعی است که بسیاری از بزرگان دینی بر آن تأکید داشته‌اند.

امام علی (علیه‌السلام) در نامه ۳۱ «تهج البلاغه» خطاب به امام حسن

امر به معروف و نهی از منکر

اگر انسان در برابر جامعه مسئول است، پس نباید فقط به فکر خود باشد و از ضعفها و اشکالات به راحتی بگذرد. نباید بی تفاوت بود و سر در لاک خود داشت و فارغ از مسئولیت زیست. جز این است که وقتی با هم زندگی می‌کنیم، سرنوشتمان نیز تا حدود زیادی وابسته به یکدیگر خواهد بود؟ کسی که محیط زیست را آلوده می‌کند، تنها به خود زیان نمی‌رساند. جوانی که باک اتومبیلش را پر می‌کند و در خیابان‌هایی جهت جولان می‌دهد و هوا را آلوده می‌سازد، جز این است که به همه زیان می‌رساند؟ جامعه را باید به مثابه کشتی در حال حرکت دانست. وقتی فرد با این ادعا که زیرپای خودم را دارم سوراخ می‌کنم، به کشتی خدشه وارد می‌کند، طبیعی است که نمی‌توان بی تفاوت بود؛ زیرا در این صورت غرق شدن گریبان همه سرنشینان کشتی را خواهد گرفت. پس نباید نسبت به ناهنجاری‌های اجتماعی حساسیت نشان داد و ساکت بود. امر به معروف و نهی از منکر یعنی اصلاح و پاک‌سازی جامعه و حساسیت داشتن به عدم سلامت آن و این وظیفه تک‌تک افراد جامعه است. البته این حساسیت باید قبل از همه متوجه خودمان باشد خداوند بزرگ می‌فرماید آیا مردم را به نیکی فرمان می‌دهید و خود را فراموش می‌کنید (بقره ۴۴).

بدانیم نخستین و مؤثرترین روش برای دعوت دیگران به نیکی‌ها و باز داشتن از بدی‌ها آراستگی خود ماست در این صورت است که امر و نهی ما نیز در دیگران بهتر تأثیر می‌گذارد.

● رعایت حقوق مردم در مناسبات

رعایت حق الناس و احترام به حقوق دیگران بنیان زندگی اجتماعی است. باید با این حقوق آشنا بود و آن را رعایت کرد. **امام سجاد (علیه السلام)** این حقوق را چنین برشمرده است: «حق هم‌کیشان تو آن است که در دل خود برای آنان سلامت و رحمت بخواهی. با ایشان مهربان باشی و آن‌ها را به خود نزدیک سازی و به اصلاحشان بپردازي و از نیکوکاریشان سپاس‌گزاری کنی و از رسیدن آزار به ایشان جلوگیری نمایی و آنچه را که برای خود دوست داری، برای آنان نیز بپسندی و پیرانشان را به منزله پدر خود بدانی و جوانانشان را به منزله برادر و پیرزنانشان را به منزله مادر و خردسالانشان را به منزله فرزند.» (الحیة، جلد ۸، ص ۱۳۰، به نقل از: خصال، ۵۷)

● آزار نرساندن به دیگران

یکی از اصلی‌ترین مسئولیت‌های اجتماعی نه فقط نسبت به شهروندان خود، بلکه نسبت به همه انسان‌ها آن است که مراقب باشیم، به هیچ شکلی به کسی آزار نرسانیم. به قول امام علی (علیه السلام) خطاب به مالک اشتر در نامه ۵۳ نهج البلاغه: «انسان‌ها دو دسته‌اند: یا برادر دینی تواند یا در آفرینش با تو یکسان‌اند. پس در برابر هر دو گروه ما وظیفه داریم. مسلمان باید نسبت به همه موجودات مهربان باشد و نشانه مهربانی‌اش در وهله نخست آن است که از آزار بپرهیزد.» **امام صادق (علیه السلام)** فرموده است: «سوگند به خدا که نیکان رستگار شدند. آیا می‌دانید آن‌ها چه کسانی هستند؟ کسانی هستند که آزارشان به مورچه‌ای نیز نمی‌رسد.» (میزان الحکمة، جلد اول، ترجمه فارسی، ص ۱۱۹، دارالحدیث)